

A PEDAGÓGUSKÉPZŐ INTÉZMÉNYEK
FELELŐSSÉGE AZ ÉNEKES
PEDAGÓGUSMODELL KINEVELÉSÉBEN**

A zenei nevelést befolyásoló korkép

Társadalmunk egyre nagyobb ütemben változik, a rendelkezésre álló tudás fénysebességgel gyarapodik, a média, az internet és a különböző oktatási formák segítségével. Napjaink globalizált világában az idegen nyelvek, az informatika és a technika vette át a vezető szerepet.

E rohamos fejlődés megváltoztatta az emberek zenéhez való viszonyát és visszaszorította a zenei nevelést.

- 1997 óta az énekórák száma egyre csökken a közoktatásban, ami erőteljesen érezteti a hatását a felsőoktatásban is.
- Radikálisan csökken az aktív zenélés-éneklés lehetősége. Nagyon kevés olyan élethelyzet van, amikor zeneileg megnyilvánulhatnak a fiatalok.
- A zenei nevelés többnyire dolgozatírásra redukálódik.
- A zeneiskolák a csőd szélén állnak.
- A tantárgyak sorában az ének az utolsó helyen áll (1. sz. táblázat).

1. sz. táblázat

Tantárgy	Tanulmányi évek száma	Összóraszám
Matematika	12 év	min. 2146 óra
Ének-zene	10 év	370 óra

(Forrás: Csillag [2008] 41.)

A táblázat két tárgya között két év és 1776 óra különbsége van

* A szerző a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar dékánhelyettese, a Művészeti Nevelési Tanszék vezetője, főiskolai docens.

** „In memoriam Forrai Katalin - Nagy elődök nyomában a 21. században” című, az I. Kisgyermekkori Zenei Nevelési Konferencián (2012. november 9-11.) elhangzott előadás írásos változata.

Az énekes pedagógusmodell kinevelésének lehetőségei a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Karán

Karunkon a kisgyermekkor zenei nevelésére három szakon készítjük fel hallgatóinkat:

Csecsemő- és gyermeknevelő-gondozó FSZ szakon 2007-től

Csecsemő- és kisgyermeknevelő BA szakon 2009-től

Óvodapedagógus BA szakon 1971-től

A csecsemő szakokon sajnos nincs zenei alkalmassági, amit én személy szerint felelőtlen szakmai döntésnek tartok. Személyes kudarcként élem meg, hogy érveltem ugyan az alkalmassági mellett, de a zenei képességet támogatók tábora velem együtt kisebbségbe szorult.

A bekerült hallgatók FSZ szakon egy félévig (30 óra), BA szakon két félévig (60 óra) tanulnak *Ének-zenei nevelés és módszertana* tárgyat. A hallgatók felkészítéséhez Forrai Katalin [1994]: *Ének a bölcsődében*. Editio Musica, Budapest, könyv adja az alapot.

Az óvodapedagógus képzésnek 40 éves múltja van karunkon. A szakra mindenki csak sikeres (megfelelt) zenei alkalmassági vizsgával juthat be. Ez természetesen nem azonos a felvétellel, csak a zenetanulásra való alkalmasságot vizsgálja. A bekerült hallgatók zenei készség szintje nagyon különböző. A zenei köznevelés 10 éve (8 év általános iskola + 2 év gimnázium), szakközépiskola esetén 8 éve, sajnos nem hagy túl mély nyomot a fiatalokban. Ha zenei általánosba, vagy zeneiskolába, vagy zenei szakközépiskolába járt valaki, akkor az ott szerzett zenei alapokra lehet építeni és sokkal pozitívabb a hallgatók zene iránti attitűdje is.

A hiátust talán magasabb óraszámmal lehetne korrigálni, de a tanterv behatárol. (2. sz. táblázat).

2. sz. táblázat

Iskolatípus	3 éves összóraszám
1958-ig működő közép fokú 3 éves óvóképző	408 óra
2011, óvodapedagógus képzés zenei óráinak száma (ének+hangszer+módszertan, zene-történet, zenei hagyomány)	150 óra kötelező 30 óra blokkos tárgyként választható tárgy 30óra szabadon választható tárgy 210 óra

(Forrás: Ittész [1981] 38.), DEGYFK Óvodapedagógus tanterv 2011.)

Óvodapedagógus szakon a kötelező 150 órát arra használjuk, hogy a zene olvasásához és elemzéséhez nélkülözhetetlen zeneelméletet, az óvodapedagógiában használható célirányosan

kiválogatott mondókákat, gyermekjátékdalokat, mődalokat és zenehallgatásra alkalmas zenei anyagot elsajátíttassuk, nagy hangsúlyt fektetve az élményszerűségeire. A hallgatók vokális kvalitásával többnyire nincs probléma, de igazán kiemelkedő hangmatériával kevesen rendelkeznek. Az éneklési készségfejlesztés, az éneklendő anyagismeret és az énekléshez kötődő attitűdön túl, szoprán furulyát tanítunk és mellette megismertetjük a metallofonnal is a hallgatókat. Az ének és furulya tárgyakat gyakorlati jeggyel zárjuk. Egy félévig tanítunk még a hallgatóinknak zenei hagyományápolást és zenetörténetet is.

Kötelező tárgyként tanítjuk az Ének-zenei nevelés módszertanát egy féléven keresztül, heti 3 órában, ami úgy épül fel, hogy 2 óra elmélet és 1 óra szakmódszertani gyakorlat. Ez azt jelenti, hogy a tanultakat azonnal ki lehet a gyakorló óvodában és/vagy a Ludotéka elnevezésű kutató tükrös termében próbálni. Ez a módszer jól bevált karunkon, hisz kiválóan szolgálja a gyakorlatorientált szakmatanulást. A hallgatóknak nagy kihívás az első önálló, de rövid részfeladat megoldása, és egyben biztosíték, hogy jelen van a feladatmegoldáskor a gyakorlatvezető óvónő és a szakmódszertanos tanár. Összefüggő ének foglalkozást csak az a hallgató tarthat, aki lekollokvált módszertanból.

Az ének, furulya és az ének-zenei nevelés módszertana tárgyak alapirodalmát a következő kották képezik:

Forrai Katalin [1991]: Ének az óvodában. Editio Musica, Budapest.

Törzsök Béla [1982]: Zenehallgatás az óvodában. Editio Musica, Budapest.

Béres János [1967]: Furulyaiskola I., II. Editio Musica, Budapest.

A tanterv másik egysége a **kötelezően választható tárgyakból** áll. A tanszékünk által felkínált Zenekultúra, néptánc (30 óra) tárgyat csak az a hallgató tanulja, aki a blokkban felkínált tárgyak közül önként, a fent jelzett zenei tárgyat választja.

A tanterv harmadik nagy egységét képezik a **szabadon választható tárgyak**. Itt nekünk oktatóknak megvan a lehetőségünk, hogy több tárgyat is meghirdethetünk és erre bármelyik évfolyamból, sőt bármelyik szakról jelentkezhetnek a hallgatók. Így a zenei kínálat bővül és a hallgatói létszám is megvan az órákon. A szabadon választható zenei tárgyak a következők: énekkar, fűvós kamarazene (szoprán, alt, tenor, bariton, basszus furulya) vonós kamarazene, zenei kommunikáció, citera zene, roma népzene, egyházi ének. A meghirdetett kurzusok közkedveltek óvodapedagógus hallgatóink körében, és hozzájuk más szakon tanuló, de zenét kedvelő hallgatók is szívesen csatlakoznak. Így, bár nem túl magas az összóraszám, de a tárgyak szabad választhatósága miatt úgy ítéljük meg, hogy lefedi a sokszínű gyakorlati élet elvárásait.

Hallgatóinknak igyekszünk a zene tanulásához **segédanyagokat** biztosítani:

a zenetörténethez: jegyzet + CD-t

a módszertanhoz: szöveggyűjteményt

a hagyományápoláshoz: jegyzetet

az egyházi énekhez: dalgyűjteményt

a zeneelmélethez: jegyzetet

A pontos könyvészeti adatokat azért nem tüntettem fel, mert nem mindegyik van piaci forgalomban. A felsorolt segédanyagok a tanszéki oktatók tudományos és művészeti kutatómunkájának eredményeit is jelzi.

Zenei tárgyú órákat lehetőség szerint a hangtechnikailag felszerelt, hangszerekkel és kottákkal ellátott **szaktanteremben** tartjuk.

A **zenei tárgyak értékelése** nagyon felelősségteljes feladat. Mint tudjuk, az óvodapedagógus fő zenei tárgya az ének. A szép éneklés feltétele a kifogástalan anatómiai és lelki adottságok mellett a megfelelő muzikalitás. Ennek a komplex elvárásnak legtöbb hallgató csak fokozatosan tud megfelelni, hisz főleg a gyakorlatlanság, a szűk hangterjedelem, a teljesítménykényszer, az egyedül éneklés, stb. frusztrálja őket. Türelmes és folyamatos hangképzéssel és hangfejlesztéssel kezelhető ez a probléma. Jó tudatosítani azt a tényt is, hogy a beszéd és énekhang egyforma mechanizmus eredménye, ezért nincs élettani magyarázata annak, hogy az énekhang hamarabb tönkremegy, mint a beszédhang. Egyetlen indoka lehet az énekhang tönkremenetelének: a hangképző apparátus megerőltetése.

A zenei tárgyak elméleti részének az értékelése nem jelent ilyen nagy kihívást. Feladatlappal objektíven értékelhető. Pozitív tapasztalatunk van a nemrég bevezetett portfóliós értékelésről is, amely összerendezett, írott, hangzó, elektronikus információforrásként szolgál a gyakorlati jegy objektív megállapításához.

Gondot fordítunk arra, hogy hallgatóink személyesen **találkozzanak a szakma kiemelkedő személyiségeivel**. Így többször meghívtuk főiskolánkra Forrai Katalin zenepedagógust, aki a mi gyakorló óvodánkban tartott ének foglalkozásokat és a hallgatóknak előadást. Nagy ámulatot és elismerést keltett, hogy ismeretlen gyerekekkel milyen bensőséges hangulatú foglalkozást tudott Kati néni tartani. Ez a személyes élmény bizonyára sok óvodapedagógust inspirál a pályán. De volt főiskolánkon többek között Kokas Klára zenepedagógus és Kallós Zoltán népdalgyűjtő is.

Sajnos csak múlt időben és nosztalgiával tudok arról beszámolni, hogy a **társintézményekkel** régen aktívan tartottuk a kapcsolatot és fültanúi lehettünk egymás szakmaiságának (pl.: Óvó és Tanítóképzők Országos Kórustalálkozója, Ének-foglalkozási versenyek, népdaléneklési versenyek). Az aktív szakmaiságon túl nagyon pozitív volt ezeknek a találkozásoknak a személyes, kollegiális vonulata is.

Arra azért ma is tudatosan törekszünk, hogy a **zenei közművelődésben** kivegyék hallgatóink a részüket. Vannak hagyományos hangversenyek, ahol a fellépő együtteseinket, szólistáinkat a kar legtöbb oktatója és diákja meghallgatja. Gondot fordítunk a hangversenyeken túl a tanulmányi kirándulásokra (pl.: Kecskemét, Budapest, Kodály-ház, Bartók-ház stb.), a táncházakban, gyermek táncházban való részvételre. A rendezvényekhez a Kari Hallgatói Önkormányzat anyagi segítséget nyújt.

Végzett hallgatóinkkal sem szakítjuk meg a **szakmai kapcsolatot**, hisz egyrészt végzős hallgatóinknak mentorai a külső,

záró szakmai gyakorlaton, melynek záróvizsgáján személyesen találkozunk minden évben. Másrészt meghirdetett zenei továbbképzéseink résztvevői. Jelenleg három továbbképzést tudunk felkínálni:

Zenei nevelési szakirányú továbbképzési szak, 4 féléves zenei képzés;

Zenei nevelés legújabb elméleti és gyakorlati ismeretei, 4 féléves szakvizsgát adó képzés;

Kreatív, segítő művészeti nevelés szakirányú továbbképzés, 2 féléves művészeti képzés.

Ezzel biztosítva van a folyamatos szakmai körforgás elmélet és gyakorlat között.

A kisgyermekkor zenei nevelés felelősség

Bár a konferencia résztvevői mind azon munkálkodnak, hogy a kisgyermekkor zenei nevelés minél hatékonyabb legyen, ennek ellenére egy-két sarkalatos szakmai felelősségre szeretném ráirányítani a figyelmet. Olyan pedagógiai elgondolásokat kívánok most felvillantani, amiből hajlamosak vagyunk az új iránti lelkesedésünkben megfedkezni.

Elsőként szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a zenei nevelésben milyen nagy jelentősége lehet az **udvari játéknak**. Ma, az óvodai zenei nevelés helyszíne többnyire a szabályszerűen és esztétikusan kialakított csoportszobák területére redukálódik, ahol a jó szándékkal elhelyezett szőnyegben állandóan megbotlanak a gyerekek a körjátékok játéka során. Nincsenek kellőképpen kihasználva az óvodai udvarok. Pedig a fás-bokros-füves területen lehet csak igazán ötletgazdag, fantáziadús játékokat játszani. Az udvaron lehet a bújócskához titkos rejtekhelyeket, a körjátékokhoz, a fogócskához megfelelő méretű teret találni. Az udvaron megtapasztalhatják a gyerekek, hogy milyen az igazi, felszabadult, hangos éneklés (nem kiabálás), a szökdécselés, ugrálás, egyensúlyozás, a mondókák lüktetésére történő labdázás, az ugrókötelezés vagy ugróiskolázás.

Arról nem beszélve, hogyha többet mozog a gyerek, akkor csökken az esetleges magatartási probléma, de Piaget arra is felhívta a figyelmet, hogy a gyermekkor mozgás megalapozza a gondolkodást, a szociális és érzelmi fejlődést.

A következőkben szeretném kiemelni, hogy a **zene érzelmi kifejezőeszköz**. Az ember a zene segítségével olyan érzelmeket is ki tud fejezni, amelyeket egyébként szavakkal nem. Mivel az érzelem tanult, pszichikus funkció, ezért az érzelmi fejlődést mindenképpen gyermekkorban kell megalapozni. Kb. 4 éves korra a gyerekek többsége képes a felnőttekéhez hasonló érzelmkifejezésre, bár a kifejezések skálája még szűkös. Az érzelem jó szolgálatot tesz, mert energiaforrásként jelenik meg, ami motivál. Az érzelem hiánya fékezheti a tevékenységet, azaz motivációhiány léphet fel. Segít az indulatok kezelésében, megváltoztatja a hangulatokat. Csökkentheti a rosszkedvet és feszültséget. Javíthatja a képzelőerőt. Fejleszti a figyelmet, az összpontosító képességünket és a belső képalkotó fantáziát. Ha emocionálisan érzékeny a gyermek, akkor ez hatással

van a megismerő képességére, cselekvésére és az egész személyiségére. Az agykutatók bebizonyították, hogy minél gazdagabb valakinek az érzélemvilága, annál hatékonyabban képes a tanulásra, ezért fontos, hogy amíg gazdagítható az érzélemvilág, addig nagy hangsúlyt fektessünk a művészeti nevelésre, ezen belül a zenei nevelésre.

Harmadikként pedig a **populáris kultúra veszélyeiről** kívánok néhány mondatot ejteni. Ha gyerekeink nem sajátítják el kiskorban az értékes zenei kultúrát és nem ivódik bele a személyiségükbe, akkor ennek egyenes következménye, hogy a populáris világ beszippantja őket. Ez a fenyegetettség már az óvodában is megjelent. Ezért „...fontos a kisgyermeket zenei élményhez juttatni, mert a minőségi zenei élménytől megfosztott fiatal hatalmas pszichikai energiát fektet a saját rétegzenejébe, amit heti 25-30 órában hallgat, gyakran ingerküszöb feletti decibellel.” (Laczó [2002]).

Egy egészen elképesztő adat jelent meg a napokban az illegális zeneletöltés számaidatairól. A fájlcserélő portálokon keresztül 405 millió zenei fájl töltötték le a szerzői jogok betartása nélkül az idei év első felében – állapította meg a brit Musicmetric nevű cég online felmérése. Az élen az amerikai felhasználók állnak 96,7 millió fájjal, mi magyarok a 16. helyen vagyunk 4,47 millió letöltéssel. (HVG [2002])

Hadd citáljam most Balassa Sándor zeneszerző intelmeit „...az igénytelenség rögződése előtt a gyermeknek igazi zenei élménnyel kell találkoznia. El kell érniük, hogy legbelsőbb énjének ajtaja megnyíljon, és nyitva maradjon. Ez a mi dolgunk és felelősségünk. Az emberek nem születnek érzéketlennek és primitívnek, hanem azzá válnak, vagy azzá teszik őket. Az alacsony szellemi szinten élő ember kiszolgáltatottá válik, sorsának nem irányítója, életének nem értője, nem is érdekli az egész. Olcsó termékekkel eltömi érzékszerveit. Ekkor már nagyon nehéz a közöny áttörése, az ilyen ember képtelen bárminő erőfeszítésre.” (Ábrahám [1995]).

Az elmondottak alapján talán összegezhető, hogy nekünk a kisgyermekkor zenei neveléssel foglalkozó szakembereknek nagy felelősség, de jó érzés is a kodályi elismerés **„...az óvó munkája nélkülözhetetlen...zenében...pótolhatatlan...”** (Kodály [1982] 94)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ábrahám Mariann: Beszélgetés Balassa Sándor zeneszerzővel a zenetanítás jövőjéről. In.: Parlando zenepedagógiai folyóirat XXXVII. évf. 1995. 5-6. szám, 24. old
- Csillag Ferenc [2008]: Az esztétikai nevelés – ma, hazánkban. In.: Parlando zenepedagógiai folyóirat 2008/2. 35-43. old.
- HVG Gazdasági, politikai hírmagazin. 2012. szeptember 22. 38. szám, 79. old.
- Ittész Mihály [1981]: A zenei nevelés helyzete Magyarországon. Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete, Budapest
- Kodály Zoltán [1982]: Visszatekintés I. Összegejtött írások, beszédek, nyilatkozatok. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest

- Laczó Zoltán [2002]: Lélektan, zenepedagógia és társadalom. In.:
Parlando zenepedagógiai folyóirat XLIV. évf. 2002/3. 33-40.old.
-